

Är Hamlet den äldres vålnad riktigt riktig?

I första akten av *Hamlet* förekommer en vålnad som sägs vara anden efter den döde kungen, Hamlets far. (Som även han har namnet Hamlet) När frågan om denne vålnads vara eller inte vara diskuteras av skolarer, fylls luften ofta av psykologiserande vrakgods; det är olösta oedipuskomplex, manifestationer av misstankar och ont samvete, projektioner av den jungianska skuggan, dödsdrift och annat sådant.

För att finna ett svar på frågan vem den mystiske vålnaden är har jag gått till pjäsens text för att se vad som står där. Vålnaden har en plats i rollistan och ett antal repliker att säga, den har en hög status i scenerna (en status som byggts upp genom officerarnas och Horatios samtal), och den sätter igång den kedja av händelser som utgör pjäsen. Den har alltså en noga uttänkt roll i dramaturgin.

För verklighetens folk i pjäsen, officerarna Barnardo och Marcellus existerar den skrämmande vålnaden. Till och med skeptikern Horatio, student från Wittenberg, ser den och övertygas. (I:1)

*Marcellus: Horatio says 'tis but our fantasy,
And will not let belief take hold of him
Touching this dreaded sight, twice seen of us.*

Så här låter det senare när alla tre tillsammans ser gestalten:

*Barnardo: Looks it not like the King? Mark it, Horatio.
Horatio: Most like. It harrows me with fear and wonder.*

De identifierar gestalten som gamle kungen genom rustningen den bär, genom staturen och ansiktsuttrycket. Att den är övernaturlig bevisas genom att den inte går att skada med vapen. Katolska kyrkan lärde att vålnader fanns – de kunde med Guds tillåtelse visa sig för människor. De sekulära lärde och de protestantiska teologerna diskuterade detta, för och emot. En tanke var att melankoliker kunde också vara speciellt utsatta för djävulens angrepp och frestelser. (Hamlet är ett exempel på den för tiden moderna subkulturen ”Melankolikern”)

När prinsen förhör Horatio om händelsen, beskriver Horatio det öppna visiret, det bleka ansiktet, kungens blick och färgen på skägget. Texten ger ingen ledtråd till att Horatio dukar upp en historia. Även Hamlet får se vålnaden så småningom, han är dessutom den ende som gengångaren talar med. (Även om det kanske antyds av Horatios replik att han hört hur vålnaden uppmanar dem att svära eden).

Hamlet med sitt rörliga intellekt och sin lärdom, har en rad tvivel på vad gengångaren är, men han tvivlar inte på att den existerar. Den är ett objektiv yttre fenomen för honom och de tre andra som den visat sig för. (I:4)

*Hamlet: Angels and ministers of grace defend us!
Be thou a spirit of health or goblin damn'd,
Bring with thee airs from heaven or blasts from hell,*

Be thy intents wicked or charitable...

Hamlets tvekan om vålnadens intentioner är en motor i pjäsens utveckling. Hamlet är medveten om att djävulen kan fresta melankoliker till synd, kanske till mord, så han ordnar en fälla för Claudius så att kungen skall förråda sig själv. (II:2).

Hamlet:

*The spirit that I have seen
may be a devil; and the devil hath power
to assume a pleasing shape; yea, and perhaps
out of my weakness and my melancholy,
as he is very potent with such spirits,
abuses me to damn me. I'll have grounds
more relative than this. The play's the thing
wherein I'll catch the conscience of the King.*

I scenen där vålnaden förebrår Hamlet för grymhet mot Gertrud (III:4), varken ser eller hör drottningen den, även om vi i publiken hör dess repliker. Där står det oss (som hela tiden) fritt att göra vår egen psykologiska tolkning av skeendet. Vid det laget har pjäsens logik tagit över och fört oss in i fantasiernas värld.

För mig som teaterpraktiker är det viktigt att förutsättningarna för pjäsens intrig och skådespelarnas handlingar etableras ordentligt. När det är gjort kan åskådarens fantasi arbeta fritt utan att dras med inkonsistenser:

Vålnaden i akt I är en ytterst objektiv varelse, den vill att en kungamördare och en brodermördare straffas!

Lästips.

Jag blev intresserad av vad verklighetens folk under renässansen kunde ha för åsikt om gengångare, och fann följande sida på nätet:

http://web.cn.edu/kwheeler/documents/Ghosts_Renaissance.pdf

eller

https://mrfriendsroom.wikispaces.com/file/detail/Ghosts_Renaissance.pdf

Jag bedömer den som relativt tillförlitlig. Den hänvisar i sin tur till en lång artikel om just vålnaden hos Hamlet (och andra spökligheter hos Shakespeare)

<http://www.stjohns-chs.org/english/hamlet-new/chapterthreedone/chapterthree.html>

DS